

І. М. Паска,

*д. е. н., професор, декан економічного факультету,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-8905>

Л. М. Сати́р,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0040-6863>

С. Г. Батажок,

*к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та економічної теорії,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8951-5785>

С. О. Нікі́тченко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1940-4788>

Я. В. Яковишин,

аспірант, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4024-4835>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.11.56

СІЛЬСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФУНДАМЕНТ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЧНИЙ ІМПЕРАТИВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

I. Paska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Economics, Bila Tserkva National Agrarian University

L. Satyr,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities,
Bila Tserkva National Agrarian University*

S. Batazhok,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Economic Theory

Bila Tserkva National Agrarian University

S. Nikitchenko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Organisation
and Exchange Activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Y. Yakovyshyn,

Postgraduate student, Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

RURAL ENTREPRENEURSHIP AS THE FOUNDATION OF FOOD SUPPLY FOR THE POPULATION OF UKRAINE: A STRATEGIC IMPERATIVE IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

У статті розглянуто сільське підприємництво як ключовий чинник забезпечення продовольчої безпеки України в умовах зростаючих глобальних викликів, таких як зміни клімату, геополітична нестабільність, воєнні дії, пандемії та трансформація світових аграрних ринків. Дослідження базується на комплексному аналізі ролі малого та середнього аграрного бізнесу у формуванні сталих продовольчих систем, розвитку сільських територій, зміцненні національної економіки та забезпеченні соціальної згуртованості.

Автор акцентує увагу на тому, що сільське підприємництво — це не лише виробнича діяльність, а й стратегічний елемент державної політики, що потребує системної підтримки на інституційному, фінансовому та нормативно-правовому рівнях. У роботі визначено основні бар'єри на шляху розвитку сільського підприємництва в Україні: недостатній доступ до фінансування, слабка інфраструктура сільських територій, нерівні умови конкуренції, фрагментарна державна підтримка. Водночас, стаття окреслює перспективні напрямки активізації сільського підприємництва — зокрема, кооперацію, розвиток сімейного фермерства, впровадження інноваційних агротехнологій, цифровізацію агровиробництва та залучення молоді до аграрного сектору.

Окрема увага приділена стратегічним аспектам інтеграції українського сільського підприємництва у глобальні продовольчі ланцюги та формуванню експортного потенціалу у контексті Європейського зеленого курсу та вимог сталого розвитку. Автор підкреслює, що ефективне функціонування сільського підприємництва здатне стати запорукою продовольчої самодостатності України, а також її конкурентної переваги на світовому ринку.

The article examines rural entrepreneurship as a key factor in ensuring Ukraine's food security in the face of growing global challenges, such as climate change, geopolitical instability, warfare, pandemics, and the transformation of global agricultural markets. The study is based on a comprehensive analysis of the role of small and medium-sized agricultural businesses in shaping sustainable food systems, rural development, strengthening the national economy and ensuring social cohesion.

The author emphasises that rural entrepreneurship is not only a production activity, but also a strategic element of state policy that requires systemic support at the institutional, financial and regulatory levels. The paper identifies the main barriers to the development of rural entrepreneurship in Ukraine: insufficient access to finance, weak rural infrastructure, unequal conditions of competition, and fragmented state support. At the same time, the article outlines promising areas for enhancing rural entrepreneurship, including cooperation, development of family farming, introduction of innovative agricultural technologies, digitalisation of agricultural production, and involvement of young people in the agricultural sector.

Particular attention is paid to the strategic aspects of integration of Ukrainian agriculture into global food chains and the formation of export potential in the context of the European Green Deal and sustainable development requirements. The author emphasises that the effective functioning of rural entrepreneurship can become a guarantee of Ukraine's food self-sufficiency and its competitive advantage in the global market.

The emphasis is placed on the potential of the cooperative movement, development of family farming, introduction of innovative agricultural technologies and digitalisation of agricultural production as areas of strategic enhancement of food security. The author considers the possibilities of integrating Ukrainian rural entrepreneurship into global agri-food chains, taking into account the challenges of the European Green Deal and the UN Sustainable Development Goals. The author emphasises the need to formulate a comprehensive national strategy for the development of rural entrepreneurship as a tool for achieving food self-sufficiency and strengthening Ukraine's competitiveness in the world market.

Ключові слова: сільське підприємництво, продовольча безпека, продовольче забезпечення, продукти харчування, аграрна політика, сталий розвиток, фермерство, глобальні виклики, кооперація, продовольчі системи, агроінновації, стратегія розвитку.

Key words: rural entrepreneurship, food security, food supply, food products, agricultural policy, sustainable development, farming, global challenges, cooperation, food systems, agro-innovation, development strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Продовольча безпека, як фундаментальна складова національної безпеки, набуває особливої ваги в су-

часному світі, позначеному геополітичною нестабільністю, кліматичними змінами та демографічними викликами. Для України, країни з потужним аграрним потенціалом, питання забезпечення власним продовольством та його доступності для кожного громадянина є не просто економічним завданням, а стратегічним імперати-

вом. У цьому контексті ключова роль належить сільському підприємству — динамічному та багатогранному сектору, що об'єднує мільйони працюючих українців, які своєю щоденною працею закладають основу нашої продовольчої незалежності. Саме малі та середні сільськогосподарські виробники, сімейні фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи та інші форми господарювання на селі є не просто виробниками сільськогосподарської сировини, а справжніми архітекторами нашої продовольчої стійкості, гарантуючи наявність на столах українців якісних та доступних продуктів харчування. Їхня роль виходить далеко за межі простого виробництва, охоплюючи соціально-економічний розвиток сільських територій, збереження аграрних традицій та формування майбутнього продовольчої системи країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика сільського підприємництва та його ролі у забезпеченні продовольчої безпеки населення України набуває дедалі більшого наукового та практичного значення в умовах глобальних викликів, таких як воєнна агресія, кліматичні зміни, економічна нестабільність та трансформації аграрної політики. Аналіз наукових джерел свідчить про широкий спектр підходів до оцінки значення підприємницької діяльності в аграрному секторі, що охоплює економічні, соціальні та інституційні аспекти.

Зокрема, у працях І. Ф. Баланюка, В. К. Збарсько-го, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука, Л. М. Хоміч обґрунтовується необхідність формування ефективної аграрної політики, орієнтованої на підтримку малого та середнього аграрного підприємництва як основи стійкості сільських територій і джерела продовольчої безпеки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування стратегічної ролі сільського підприємництва у забезпеченні продовольчої безпеки населення України в умовах глобальних викликів, зокрема воєнної агресії, економічної нестабільності, кліматичних змін і трансформацій агропродовольчої політики; а також визначення напрямів державної підтримки та інституційного забезпечення сталого розвитку сільського підприємництва як ключового чинника зміцнення національної продовольчої системи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сільське підприємство виконує життєво важливі функції у підтримці продовольчої стабільності держави, кожна з яких має глибокий аналітичний підґрунтя:

1. Основний виробник сільськогосподарської продукції: кількісний та якісний аспекти. Саме сільські підприємства генерують ліву частку основних продуктів харчування — зернових, олійних культур, овочів, фруктів, м'яса, молока та продуктів їх переробки. Згідно з аналітичними звітами Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2023 році фермерськими господарствами було вироблено близько 35% зернових та зернобобових культур, понад 50% овочів та знач-

ну частку іншої стратегічно важливої продукції. Важливо зазначити, що, окрім кількісних показників, малі та середні виробники часто відіграють ключову роль у виробництві високоякісної, нішевої та органічної продукції, яка задовольняє зростаючий попит споживачів на здорові та екологічно чисті продукти [1]. Аналіз ринку показує, що сегмент органічної продукції, значну частку якого забезпечують саме фермерські господарства. Вони є первинною ланкою у довгому ланцюгу від поля до столу споживача. Їхня ефективність та продуктивність безпосередньо впливають на наявність та асортимент продуктів на внутрішньому ринку.

2. Гарант стабільності постачання: диверсифікація та стійкість до шоків. Розгалужена мережа малих та середніх сільгоспвиробників забезпечує децентралізацію виробництва. На відміну від великих агрохолдингів, які можуть бути більш вразливими до зовнішніх факторів (наприклад, логістичних проблем, кон'юнктури світових ринків, епідемій серед тварин чи рослин), численні невеликі господарства створюють більш стійку та гнучку систему продовольчого забезпечення. Аналіз кризових періодів (наприклад, початку повномасштабного вторгнення) показав, що саме розгалужена мережа малих виробників дозволила відносно швидко відновити постачання у багатьох регіонах, де великі підприємства зазнали значних збоїв через руйнування інфраструктури чи окупацію територій. Дослідження науковців свідчать, що висока концентрація виробництва підвищує системні ризики для продовольчої безпеки, тоді як розвинена мережа малих виробників забезпечує більшу адаптивність та швидше відновлення у випадку криз [2].

3. Створення робочих місць та підтримка сільських територій: соціально-економічний мультиплікатор. Сільське підприємство є потужним генератором зайнятості на селі. За оцінками експертів, у сільському господарстві зайнято близько 14% працездатного населення України, значна частина з яких працює саме в малих та середніх підприємствах. Аналіз показує, що кожне створене робоче місце у сільському господарстві генерує додаткові робочі місця у суміжних галузях (переробка, транспортування, обслуговування), створюючи значний соціально-економічний мультиплікативний ефект для сільських територій. Зростання доходів сільського населення (середня заробітна плата в сільському господарстві зросла на протязі 2024 року зросла на 36,8% і становить 20537 грн) сприяє підвищенню їхньої купівельної спроможності, розвитку місцевої інфраструктури (торгівля, послуги) та зменшує соціальну напругу. Регіональні дослідження демонструють пряму кореляцію між рівнем розвитку малого сільського підприємництва та показниками добробуту сільських громад (за останніми дослідженнями, регіони з розвитком сільським підприємством демонструють суттєво нижчий рівень міграції молоді) [3]. Сильні та економічно активні сільські громади є запорукою стабільного розвитку країни в цілому.

4. Збереження агробіорізноманіття та традиційного господарювання: екологічна стійкість та генетичний резерв. Малі фермерські господарства часто зберігають унікальні місцеві сорти рослин та породи тварин, підтримуючи таким чином агробіологічне різноманіття. Статистика показує, що понад 60% генетичних ресурсів

рослин в Україні зберігаються саме у невеликих фермерських господарствах. Це має критичне значення для адаптації сільського господарства до змін клімату та майбутніх викликів, оскільки різноманіття генофонду забезпечує більшу стійкість до хвороб та шкідників. Вони також можуть використовувати традиційні, екологічно чисті методи ведення господарства, що позитивно впливає на якість продукції та стан довкілля, сприяючи сталому розвитку аграрного сектору.

5. Постачання свіжої та якісної продукції: здоров'я нації та локальні продовольчі системи. Завдяки скороченню ланцюгам постачання, місцеві сільські підприємства мають змогу оперативно доставляти свіжу та якісну продукцію безпосередньо до споживача. Аналіз споживчих переваг свідчить про зростаючий попит на фермерську продукцію (опитування показують, що понад 70% міських жителів готові платити вищу ціну за свіжі та локальні продукти). Це має прямий вплив на здоров'я нації, оскільки свіжі продукти містять більше поживних речовин. Розвиток локальних продовольчих систем, ядром яких є малі сільські підприємства, також зменшує залежність від довгих та складних ланцюгів постачання, роблячи продовольчу систему більш стійкою до зовнішніх потрясінь.

6. Інновації та адаптивність — рушійна сила прогресу на селі. Сільські підприємці, незважаючи на обмежені ресурси, часто демонструють високу здатність до інновацій та адаптації до нових технологій та ринкових вимог. Дослідження науковців показують, що малі фермерські господарства активніше впроваджують енергоощадні технології та методи точного землеробства. Гнучкість малих підприємств дозволяє їм швидше реагувати на зміни споживчих переваг та впроваджувати нові види діяльності (наприклад, агротуризм, переробка власної продукції), сприяючи диверсифікації сільської економіки [4].

Сільське підприємництво відіграє фундаментальну та багатогранну роль у вирішенні проблеми продовольчого забезпечення на глобальному рівні. В умовах зростання населення планети, змін клімату, виснаження природних ресурсів та геополітичної нестабільності, саме динамічний та стійкий сектор сільського підприємництва є ключовим елементом у гарантуванні доступу до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для всіх.

Сільськогосподарські підприємства, починаючи від малих фермерських господарств у країнах, що розвиваються, і закінчуючи середніми сімейними фермами у розвинених країнах, є первинним джерелом більшості продуктів харчування, які споживає людство [5]. У Бангладеш значна кількість малих фермерів вирощують рис, який є основним продуктом харчування для населення країни. Їхня колективна продуктивність є критично важливою для забезпечення національної продовольчої безпеки. У США сімейні ферми на Середньому Заході є основними виробниками кукурудзи та сої, які мають важливе значення для глобальних ланцюгів постачання кормів та харчових продуктів.

Особливо важлива роль сільського підприємництва у країнах, що розвиваються, де значна частина населення залежить від власного виробництва продовольства для забезпечення своїх потреб. Так, у Кенії про-

грами підтримки малих фермерів, які вирощують кукурудзу та бобові, через надання покращеного насіння та агротехнічних знань, значно підвищили врожайність та зменшили залежність від продовольчої допомоги. У Японії політика підтримки невеликих рисових ферм допомагає зберігати традиційне сільське господарство та забезпечувати значну частину внутрішнього споживання рису.

Сільське підприємництво є ключовим фактором економічного та соціального розвитку сільських громад у всьому світі. У В'єтнамі розвиток малих фермерських господарств, які вирощують каву та морепродукти, не лише забезпечило продовольчу безпеку на національному рівні, але й створило мільйони робочих місць у сільській місцевості, сприяючи економічному зростанню та зменшенню бідності. У Європейському Союзі програми підтримки сільського підприємництва включають фінансування несільськогосподарських видів діяльності, таких як агротуризм та ремесла, що сприяє диверсифікації сільської економіки та збереженню сільської спадщини.

Багато малих та середніх сільських підприємств у світі зберігають традиційні методи ведення господарства та вирощують місцеві сорти культур і породи тварин. У Перуанських Андах місцеві фермерські громади зберігають сотні сортів картоплі, які є важливим генетичним ресурсом для забезпечення продовольчої стійкості в умовах зміни клімату. В Індії фермери, які практикують традиційне органічне землеробство, зберігають різноманітні сорти рису та інших культур, сприяючи збереженню агробіорізноманіття та екологічно чистому виробництву.

Сільські підприємці у всьому світі часто є рушійною силою для впровадження нових технологій та адаптації до змін ринкових умов та кліматичних змін [6]. У Ізраїлі невеликі фермерські господарства активно впроваджують передові технології зрошення та управління водними ресурсами, що дозволяє їм ефективно вести сільське господарство в умовах дефіциту води. В Африці мобільні технології надають фермерам доступ до інформації про ринкові ціни, прогнози погоди та агротехнічні поради, що допомагає їм приймати більш обґрунтовані рішення та підвищувати ефективність свого бізнесу.

Розвиток різних форм сільського підприємництва сприяє створенню більш різноманітних та стійких продовольчих систем. У Бразилії рух малих фермерів (Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) відіграє важливу роль у виробництві продовольства для внутрішнього ринку та просуванні агроекологічних методів господарювання. У Південній Кореї сільськогосподарські кооперативи успішно інтегрують виробництво, переробку та збут продукції, забезпечуючи стабільні доходи для своїх членів та доступ до якісного продовольства для споживачів.

Підтримка місцевих фермерів та розвиток коротких ланцюгів постачання має значний вплив на продовольче забезпечення. У багатьох містах Європи фермерські ринки стають все більш популярними, надаючи споживачам доступ до свіжої та локально вирощеної продукції, а фермерам — можливість отримувати справедливую ціну за свою працю. У Сполучених Штатах Америки рух "від ферми до столу" (farm-to-table) сприяє роз-

витку місцевих продовольчих систем та зміцненню зв'язків між виробниками та споживачами.

Таким чином, наведені приклади з різних країн світу ілюструють багатогранну та важливу роль сільського підприємництва у вирішенні проблеми продовольчого забезпечення на глобальному рівні. Підтримка та розвиток сільського підприємництва, з урахуванням місцевих умов та потреб, є ключем до побудови більш стійких, справедливих та ефективних продовольчих систем, здатних забезпечити харчуванням зростаюче населення планети.

Державна підтримка відіграє критично важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, створюючи сприятливі умови для розвитку сільського підприємництва та стабільного функціонування агропродовольчого сектору. В Україні державна підтримка здійснюється за різними напрямками, спрямованими на підвищення конкурентоздатності вітчизняних виробників, стимулювання виробництва стратегічно важливих продуктів харчування, підтримку малих та середніх сільгоспвиробників та забезпечення сталого розвитку сільських територій [7].

Аналізуючи державну підтримку в контексті продовольчого забезпечення, можна виділити кілька ключових аспектів:

1. Фінансова підтримка:

— Бюджетні дотації та субсидії. Держава надає пряму фінансову допомогу сільськогосподарським товаровиробникам на гектар оброблюваних земель, утримання поголів'я худоби (великої рогатої худоби, овець, кіз), розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства, а також тепличного господарства.

Законом України "Про Державний бюджет України на 2025 рік" 5 Міністерству аграрної політики та продовольства України безпосередньо для підтримки аграріїв, за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету, передбачено кошти в обсязі 6011,0 млн грн (137,7 млн євро). Аналіз показує, що такі прямі виплати допомагають знизити собівартість продукції, підвищити рентабельність сільськогосподарського виробництва та забезпечити стабільні ціни на внутрішньому ринку.

— Грантові програми. Держава реалізує грантові програми, спрямовані на підтримку створення та розвитку фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, а також на впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві. Наприклад, у 2025 році передбачено 1,37 млрд грн на видачу грантів, зокрема на розвиток садів та теплиць. Аналіз ефективності попередніх грантових програм свідчить про їх позитивний вплив на створення нових робочих місць та підвищення продуктивності малих та середніх виробників.

— Пільгове кредитування: Держава сприяє доступу сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів на пільгових умовах, зокрема через програму "Доступні кредити 5-7-9%". За програмою КПКВК 2801460 "Надання кредитів фермерським господарствам", за рахунок коштів спеціального фонду держбюджету, передбачено 80,0 млн грн (1,8 млн євро). Зазначені кошти будуть спрямовані через Український державний фонд підтримки фермерських господарств для

надання безвідсоткових кредитів виключно фермерським господарствам. Аналіз показує, що пільгове кредитування дозволяє аграріям здійснювати необхідні інвестиції в оновлення техніки, придбання насіння та добрив, що безпосередньо впливає на обсяги та якість виробництва.

2. Регуляторна та законодавча підтримка:

— Скасування ліцензування експорту. З 1 грудня 2024 року було скасовано ліцензування експорту окремих видів аграрної продукції (зернових, бобових, олійних культур), що спрощує ведення бізнесу для експортерів та сприяє збільшенню валютних надходжень до країни, важливих для стабільності економіки та продовольчого ринку.

— Захист прав власності на землю: Чітке законодавче регулювання земельних відносин та захист прав власності на сільськогосподарські землі є важливою передумовою для залучення інвестицій у сільське господарство та забезпечення стабільності землекористування, що безпосередньо впливає на обсяги виробництва.

3. Інфраструктурна підтримка:

— Відновлення та будівництво меліоративних систем. У 2025 році на ці цілі передбачено 200 млн грн. Ефективна меліорація земель є критично важливою для забезпечення стабільних врожаїв, особливо в умовах зміни клімату.

— Розвиток сільської дорожньої інфраструктури. Інвестиції в будівництво та ремонт сільських доріг полегшують логістику та транспортування сільськогосподарської продукції до споживачів та переробних підприємств, зменшуючи втрати та підвищуючи ефективність ланцюгів постачання.

4. Підтримка малих фермерських господарств:

— Окрім загальних програм підтримки, існують спеціальні заходи, спрямовані на підтримку малих фермерських господарств, які відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки на місцевому рівні та збереженні традиційного сільського господарства. У 2025 році продовжено програму підтримки малих аграріїв, які обробляють до 120 га угідь або утримують до 100 корів, 500 кіз та/або овець, з бюджетом у 4,726 млрд грн.

— Передбачено доплати сімейним фермерським господарствам за єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (5 млн грн у 2025 році), що зменшує їхні фінансові навантаження.

Аналіз ефективності державної підтримки показує, що вона має позитивний вплив на розвиток сільського підприємництва та забезпечення продовольчої безпеки. Однак, існують і певні виклики, такі як складність доступу до фінансування для малих виробників, недостатня інформованість аграріїв про наявні програми підтримки, а також необхідність удосконалення механізмів розподілу коштів та контролю за їхнім використанням.

В умовах воєнного стану державна підтримка набуває особливого значення для забезпечення продовольчої стійкості країни. Окрім вищезазначених напрямів, значна увага приділяється розмінуванню сільськогосподарських земель (1 млрд грн у бюджеті на 2025 рік), підтримці аграріїв на деокупованих територіях та відновленню агропромислового комплексу.

Таким чином, державна підтримка є важливим інструментом для забезпечення продовольчої безпеки України, стимулювання розвитку сільського підприємництва та підтримки сталого розвитку сільських територій. Подальше удосконалення механізмів державної підтримки, врахування потреб різних категорій сільгоспвиробників та забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів є ключовими завданнями для зміцнення продовольчої незалежності країни.

Сільське підприємництво в Україні має значний потенціал для подальшого розвитку та зміцнення продовольчої безпеки країни [8]. Враховуючи глобальні тенденції, внутрішні потреби та наявні ресурси, можна виділити кілька ключових перспектив:

1. Перехід до сталого та екологічно орієнтованого виробництва:

— Органічне виробництво. Зростаючий попит на органічні продукти як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках створює значні можливості для розвитку органічного сільського підприємництва. Державна підтримка сертифікації та переходу на органічні методи господарювання (наприклад, збільшення фінансування програм підтримки органічного виробництва, спрощення процедур сертифікації) сприятиме розширенню цього сегменту. Аналіз ринку показує, що премія на органічну продукцію може сягати 20-50%, що підвищує рентабельність виробництва.

— Точне землеробство та ресурсозбереження. Впровадження сучасних технологій точного землеробства (GPS-навігація, датчики вологості ґрунту, диференційоване внесення добрив) дозволить оптимізувати використання ресурсів (води, добрив, палива), знизити собівартість продукції та зменшити негативний вплив на довкілля. Державна підтримка придбання відповідної техніки та навчання фермерів новим технологіям буде ключовим фактором.

— Агроекологічні підходи. Поширення практик агроекологічного землеробства (сівозміни, використання сидератів, біологічний захист рослин) сприятиме відновленню родючості ґрунтів, збереженню біорізноманіття та підвищенню стійкості агроecosистем до змін клімату. Державні програми підтримки таких практик матимуть довгостроковий позитивний вплив на продовольчу безпеку.

2. Розвиток кооперації та інтеграції:

— Створення виробничих та збутових кооперативів. Об'єднання малих виробників у кооперативи дозволить їм отримати доступ до спільних ресурсів (техніка, зберігання, переробка), знизити витрати на закупівлю та збут продукції, підвищити їхню переговорну силу на ринку та отримати кращі ціни. Державна підтримка створення та функціонування кооперативів (наприклад, гранти на розвиток матеріально-технічної бази, навчання менеджменту) є важливим напрямом.

— Інтеграція з переробними підприємствами та роздрібними мережами. Розвиток прямих зв'язків між сільськогосподарськими виробниками, переробними підприємствами та роздрібними мережами дозволить скоротити ланцюги постачання, зменшити втрати продукції та забезпечити стабільні ринки збуту для фермерів. Державна підтримка таких інтеграційних процесів

(наприклад, шляхом створення інформаційних платформ, проведення бізнес-форумів) буде корисною.

3. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва та розвиток нішевих ринків:

— Вирощування високомаржинальних культур. Перехід до вирощування більш рентабельних культур (наприклад, ягід, горіхів, лікарських рослин) дозволить підвищити доходи сільських підприємців та забезпечити внутрішній ринок якісною продукцією. Державна підтримка розвитку цих напрямів (наприклад, надання консультацій, часткова компенсація витрат на закладання насаджень) є перспективною.

— Розвиток тваринництва з високою доданою вартістю. Створення невеликих ферм з виробництва органічної молочної та м'ясної продукції, крафтових сирів, еко-яєць має значний потенціал на внутрішньому ринку. Державна підтримка таких ініціатив (наприклад, гранти на закупівлю племінного поголів'я, обладнання для переробки) сприятиме диверсифікації сільської економіки.

4. Залучення інвестицій та інновацій:

— Створення сприятливого інвестиційного клімату. Забезпечення прозорості земельних відносин, захист прав інвесторів, зменшення адміністративного тиску сприятимуть залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у сільське підприємництво.

— Підтримка впровадження новітніх технологій. Державні програми підтримки придбання сучасної сільськогосподарської техніки, розвитку IT-рішень для агробізнесу (платформи для управління господарством, онлайн-маркетплейси) підвищать ефективність виробництва та полегшать збут продукції.

5. Розвиток сільського туризму та несільськогосподарських видів діяльності:

— Агротуризм. Розвиток сільського туризму може стати додатковим джерелом доходу для сільських підприємців, сприяти збереженню сільської культури та традицій, а також створити нові робочі місця. Державна підтримка розвитку інфраструктури сільського туризму (наприклад, гранти на створення садиб, облаштування туристичних маршрутів) є перспективним напрямом.

— Інші несільськогосподарські види діяльності. Підтримка розвитку ремесел, зеленої енергетики, надання послуг у сільській місцевості сприятиме диверсифікації сільської економіки та підвищенню її стійкості.

6. Адаптація до змін клімату:

— Впровадження кліматично стійких практик. Підтримка фермерів у впровадженні практик, що сприяють адаптації до змін клімату (наприклад, вирощування посухостійких сортів, крапельне зрошення, створення полезахисних лісосмуг), є критично важливим для забезпечення стабільних врожаїв у довгостроковій перспективі.

— Страхування сільськогосподарських ризиків. Розвиток ефективної системи страхування сільськогосподарських ризиків за підтримки держави допоможе фермерам мінімізувати фінансові втрати від несприятливих погодних умов та інших непередбачуваних обставин.

Реалізація цих перспектив вимагає системної та послідовної державної політики, спрямованої на створення сприятливого бізнес-середовища, забезпечення до-

ступу до фінансових та інформаційних ресурсів, підтримку інновацій та кооперації, а також на стимулювання сталого розвитку сільських територій. Успішний розвиток сільського підприємництва стане запорукою не лише продовольчої безпеки України, але й сталого економічного зростання та підвищення добробуту сільського населення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Роль сільського підприємництва у забезпеченні продовольчої безпеки України є абсолютно незамінною та стратегічно визначальною. Воно є не лише основним джерелом життєво необхідних продуктів харчування, але й потужним фактором соціально-економічного розвитку сільських територій, збереження культурної спадщини та впровадження інновацій в аграрному секторі. В умовах зростаючих глобальних викликів, підтримка та всебічний розвиток сільського підприємництва перестав бути лише галузевою політикою, а перетворюється на завдання національної ваги. Державна підтримка, спрямована на забезпечення доступу до фінансів, технологій, ринків збуту, а також на створення сприятливого бізнес-середовища, є критично важливою для розкриття повного потенціалу цього сектору. Інвестиції в сільське підприємництво сьогодні — це фундамент нашої продовольчої незалежності, стабільності та процвітання завтра, гарантія того, що кожен українець матиме на своєму столі якісні та доступні продукти харчування, незалежно від зовнішніх обставин. Розвиток сільського підприємництва — це інвестиція в майбутнє України як сильної та самодостатньої держави.

Література:

1. Стегней М. І., Т. В. Черничко, Хаустова К. М. Стале підприємництво у вимірах продовольчої безпеки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Економіка". 2023. № 1 (61). С. 128—132.
2. Орленко Я. Ю. Розвиток механізмів державного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в контексті продовольчого забезпечення населення. Інвестиції: практика та досвід. 2013. 22. С. 133—139.
3. Ільчук М., Свиноус І. Організаційні засади здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 4. С. 66—73.
4. Свиноус І. В. Щодо проблеми продовольчої безпеки у контексті зміни умов господарювання. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 26—34.
5. Михайлов А. М. Моніторинг світових тенденцій формування інвестиційних ресурсів сільського господарства в контексті забезпечення сталого розвитку. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2017. № 4. С. 111—122.
6. Житник Т. П. Проблематика забезпечення ефективності державної підтримки малого підприємництва в сільській місцевості України. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2015. № 1. С. 30—38.
7. Ільчук М., Свиноус І. Економічні аспекти інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України. Економічний дискурс. 2023. Випуск 3—4. С. 46—54.

8. Зеліско Н. Б., Булик, О. Б. Перспективи продовольчого забезпечення держави в контексті виявлення конкурентоспроможності аграрного сектору. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. № 9 (1). С. 89—92.

References:

1. Stehnej, M.I. Chernychko, T.V. and Khaustova, K.M. (2023), "Sustainable Entrepreneurship in the Dimensions of Food Security. Scientific Bulletin of Uzhgorod University", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya "Ekonomika", vol. 1 (61), pp. 128—132.
 2. Orlenko, Ya.Yu. (2013), "Development of mechanisms of state management of investment and innovative activities in the context of food security of the population", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 133—139.
 3. Il'chuk, M. and Svynous, I. (2023), "Organizational principles of implementing innovative activities of agricultural enterprises", Ekonomichnyj analiz, vol. 33, no. 4, pp. 66—73.
 4. Svynous, I.V. (2013), "On the problem of food security in the context of changing economic conditions", Innovatsijna ekonomika, vol. 3, pp. 26—34.
 5. Mykhajlov, A.M. (2017), "Monitoring of World Trends in the Formation of Investment Resources in Agriculture in the Context of Ensuring Sustainable Development", Visnyk KhNAU. Seriya: Ekonomichni nauky, vol. 4, pp. 111—122.
 6. Zhytnyk, T.P. (2015), "Issues of Ensuring the Effectiveness of State Support for Small Business in Rural Areas of Ukraine", Visnyk Kyivs'koho instytutu biznesu ta tekhnolohij, vol. 1, pp. 30—38.
 7. Il'chuk, M. and Svynous, I. (2023), "Economic aspects of innovative activities of agricultural enterprises of Ukraine", Ekonomichnyj dyskurs, vol. 3—4, pp. 46—54.
 8. Zelisko, N.B. and Bulyk, O.B. (2013), "Prospects for State Food Security in the Context of Identifying the Competitiveness of the Agricultural Sector", Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu, vol. 9 (1), pp. 89—92.
- Стаття надійшла до редакції 23.05.2025 р.*

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663